ResearchGate

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/370956817

6 ŞUBAT KAHRAMANMARAŞ DEPREMİNİN PSİKOSOSYAL ETKİSİ VE DEPREMZEDELERE YÖNELİK SÜRDÜRÜLEBİLİR MÜDAHALENİN ÖNEMİ ÜZERİNE BİR GÖZLEM ARAŞTIRMASIAN OBSERVATION STUDY ON THE PSYCHOSOCI….

Article *in* ANASAY · May 2023

DOI: 10.33404/anasay.1286368

CITATIONS
10

READS
699

1 author:

Sait Yıldırım
Igdir Üniversitesi
37 PUBLICATIONS **145** CITATIONS

SEE PROFILE

All content following this page was uploaded by Sait Yıldırım on 02 August 2023.

The user has requested enhancement of the downloaded file.

6 ŞUBAT KAHRAMANMARAŞ DEPREMİNİN PSİKOSOSYAL ETKİSİ VE DEPREMZEDELERE YÖNELİK SÜRDÜRÜLEBİLİR MÜDAHALENİN ÖNEMİ ÜZERİNE BİR GÖZLEM ARAŞTIRMASI

AN OBSERVATION STUDY ON THE PSYCHOSOCIAL EFFECT OF THE 6 FEBRUARY KAHRAMANMARAŞ EARTHQUAKE AND THE IMPORTANCE OF SUSTAINABLE RESPONSE TO EARTHQUAKE VICTIMS

DOI: 10.33404/anasay.1286368

Çalışma Türü: Araştırma Makalesi / Research Article[1]

Sait YILDIRIM*

ÖZ

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ta merkez üsleri Pazarcık ve Ekinözü'nde 7,8 ve 7,5 büyüklüğünde deprem gerçekleşmiştir. Kayıtlara göre 50 bini aşkın insan hayatını kaybetmiştir. Bu deprem farklı şehirlerde ve komşu ülkelerde de hissedilmiştir. Deprem alanlarında acilen çadır kentler kurulmaya çalışılmış ve depremzedelerin bir kısmı diğer şehirlere yerleştirilmiştir. Ayrıca depremin yıkıcı ve yaygın etkisi, depreme ve depremzedelere yönelik müdahaleleri zorlaştırmıştır. Deprem, can ve mal kaybı ile birlikte toplum sağlığı

1- Makale Geliş Tarihi: 21. 04. 2023 Makale Kabül Tarihi: 22. 05. 2023

* Doç. Dr. Iğdır Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, saityildirim.erz@gmail.com, **ORCID ID** https://orcid.org/0000-0002-6044-2447

açısından da risklere yol açmıştır. Bu çalışmanın amacı, depremin psikososyal etkisinin incelenmesi ve depremzedelere yönelik müdahalelerin sürdürülebilirliğinin önemi üzerine bir gözlem araştırmasının gerçekleştirilmesidir. Araştırmanın yöntemi, gözlem tekniği ile derinlemesine inceleme yaparak mevcut durumu değerlendirmektir. Çalışma kapsamında Iğdır iline yerleştirilen aileler ziyaret edilerek gözlem gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında kayıt, görüşme, anket vb. bir iletişim gerçekleştirilmediği için etik kurul belgesine gerek duyulmamıştır. 30 aile gözleme dahil edilmiş olup bu gözlemle depremin ilk gününden itibaren medya ve sosyal medya üzerinden afetin psikososyal etkisi incelenmiştir. Çalışma sonucuna bakıldığında ilk olarak medya ve sosyal medyanın bilgi kirliliği, gösteriş reklam, depremzedeler üzerinden gerçekleştirilen istismar olmak üzere olumsuz etkisi; yardım kampanyaları ve ulaşım erişim bağlamında olumlu etkileri olduğu dikkat çekmiştir. İkinci bir sonuç ise yardım ve desteklerin ilk anda yoğun olması ve sonrasında azalması ile depremzedelerin mağduriyet yaşadığı ortaya çıkmıştır. Yine yapılan çalışmalarda da hem maddi hem sosyal desteklerin sürdürülebilir ve sağlıklı bir organizasyon temelinde gerçekleşmesinin önemine değinilmiştir. Üçüncü sonuç ise depremzedelerin ihtiyaçlarının kategorize edilmesi üzerinedir. Bu kapsamda depremzedelerin maddi, psikososyal ve kurumsal bilgi ihtiyaçları olduğu tespit edilmiştir. Desteklerin sürekli, sürdürülebilir ve organizasyonel temelde gerçekleşmesi ise çalışmanın temel önerisi olarak belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kahramanmaraş Depremi, Medya ve Sosyal Medya, Sürdürülebilirlik, Tükenmişlik.

ABSTRACT

On February 6, 2023, 7.8 and 7.5 magnitude earthquakes occurred in Kahramanmaraş, in Pazarcık and Ekinözü epicenters. According to the records, more than 50 thousand people lost their lives. This earthquake was also felt in different cities and neighboring countries. Tent cities were urgently tried to be established in earthquake areas and some of the earthquake victims were settled in other cities. In addition, the devastating and widespread effect of the earthquake made it difficult to respond to the earthquake and earthquake victims. The earthquake caused risks in terms of public health as well as loss of life and property. The aim of this study is to examine the psychosocial impact of the earthquake and to conduct an observational study on the importance of sustai-

nability of interventions for earthquake victims. The method of the research is to evaluate the current situation by making an in-depth examination with the observation technique. Within the scope of the study, families settled in Iğdır were visited and observations were made. Within the scope of the research, recording, interview, survey, etc. Ethics committee document was not required as no communication was made. 30 families were included in the observation, and with this observation, the psychosocial impact of the disaster was examined through the media and social media from the first day of the earthquake. Considering the results of the study, first of all, the negative effects of media and social media, including information pollution, pretentious advertising, abuse on earthquake victims; It has been noted that aid campaigns and transportation have positive effects in the context of access. A second result is that the earthquake victims experienced victimization as the aid and support were intense at first and then decreased. Again, the importance of realizing both financial and social support on the basis of a sustainable and healthy organization has been mentioned in the studies. The third conclusion is about categorizing the needs of earthquake victims. In this context, it has been determined that the earthquake victims have material, psychosocial and institutional information needs. The realization of the supports on a continuous, sustainable and organizational basis was stated as the basic proposal of the study.

Keywords: Kahramanmaraş Earthquake, Media and Social Media, Sustainability, Burnout.

Giriş

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli 7,8 ve 7,5 büyüklüğünde iki deprem, 10 ilin OHAL bölgesi olarak ilan edilmesine yol açacak kadar şiddetli bir yıkıma yol açmıştır. Henüz netleşmeyen rakamlar olsa da on binlerce can kaybı yaşanmış olup, maddi kayıplar açısından da asrın afeti olarak değerlendirilmiştir (Şen, 2023). Deprem sonrası süreçte ise öncelikle yıkılan binalarda enkaz altında kalan vatandaşların kurtarılması amaçlanmış, yaralı veya sağlıklı biçimde kurtulmuş bireylerin ise gıda ve barınma ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. Depremden sonra bölgede çadır kentler kurularak bireylerin barınma ihtiyacı karşılanmaya çalışılırken diğer yandan önemli bir çoğunluk diğer şehirlere yönlendirilerek KYK yurtları, kurumların misafirhaneleri ve dairelere yerleştirilmiştir. Deprem sonrasında tıpkı Covid-19 döneminde olduğu

gibi üniversite eğitimlerinin belli bir süreye kadar online biçimde sürdürülme kararı alınmıştır (Özer, 2023; Telli-Yamanoto, Altun, 2023). Depremin etkileri ile mücadele etmek oldukça zorlu olmuştur. Çünkü kurumsal veya gönüllü olarak da olsa bölgedeki destek grupları da afetten etkilendikleri için diğer bölgelerden yardımların gelmesi ile çalışmalar başlamıştır. Bu süreçte evinden, işinden ve ailesinden kayıplar yaşayan binlerce insan, manevi ve psikososyal açıdan zorlu bir sürecin içine girmiştir. Deprem şoku ile başlangıçta hissedilmeyen veya öncelenmeyen psikososyal sorunlar, afetzedelerin yerleşmesi ve bir düzen oluşturması ile ortaya çıkmıştır (Uğuz, 2023). Gerek çadırlara yerleştirilen gerekse diğer şehirlere yerleştirilen bireyler, daha önce bu veya benzeri bir durum deneyimlemedikleri için nasıl mücadele edecekleri konusunda sorunlar yaşamıştır. Bu durum da önemli bir eksikliğin habercisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Afet bilincinin önemi ve yaygınlaştırılmasının etkileri yaşanan afetlerde ortaya çıkmaktadır (Gümüş-Şekerci, Ayvazoğlu, Şekerci, 2023). Aynı zamanda depremzedelerin iletişim ve ulaşım kanallarının sıkıntılı olması, bilgi edinme imkanını zorlaştırmıştır. Depremzedelerin ihtiyaçları ile kamu ve STK desteklerinin entegrasyonu konusunda önemli sorunlar yaşanmıştır. Bu sebeple deprem sonrası süreçte psikososyal destek ile birlikte bilgi edinme, kurumsal bilgi ihtiyacı önemli bir başlığı oluşturmaktadır. Yine deprem sürecinde ilk anda yapılan yardımların ulaştırılması ve dağıtımı konusunda yetersizlikler ortaya çıkmıştır. Bu sorunlar genel olarak organizasyon sıkıntısı olarak ele alınabilir. Ve yardım-destek sürecinin ilk anda ve yüklü olarak yapılması ancak devamında yardımların kesilmesi depremzedelerin ihtiyaçlarının karşılanması konusunda sorunlara yol açmıştır. İllerde gerek vatandaşlar gerekse kamu-STK'lar deyim yerindeyse elde avuçta olan her şeyi göndererek yardım etmek istemiştir. Yardım sürecinde gerek maddi destekler gerekse arama kurtarma konusunda birçok ülkeden de destek gelmiştir. Uluslararası destekler Türkiye'de önceki depremlerde de gözlenmiştir (Tosik-Dinç, 2023). Depremin ilk zamanlarında yardımlar hızla gelmektedir ancak sonrasında depremzedelerin diğer bölgelere gönderilmesi ile ihtiyaçlar tekrar etmiş olup depremzedelerin mağduriyet yaşamalarına sebep olmuştur. AFAT ve diğer kuruluşlarca barınma ve gıda ihtiyaçlarının ilk aşamada karşılandığı görülmüştür. Ancak kaynakların kıtlığı ve yardımların azalması depremzedelerin ihtiyaçlarının giderilmesini engellemiştir. Bu sebeple gerek maddi gerek sosyal gerekse kurumsal bilgi ihtiyacı noktasında organizasyonel ve sürdürülebilir desteğin sağlanması için alternatif çözümlerin

geliştirilmesi gerekli görülmüştür. Belirtilen ihtiyaçlar tarafımızca Iğdır iline yerleştirilen depremzedelere yapılan ziyaretler üzerinden gözlem yolu ile tespit edilmiştir. Medya ve sosyal medya üzerinden deprem sürecinin takip edilmesi; medyanın bu süreçteki fonksiyonu ve Iğdır ili üzerinden yapılan gözlemler neticesinde bir değerlendirme gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın amacı, Kahramanmaraş depreminin psikososyal etkisi ve deprem sonrası süreçteki müdahalelerde sürdürülebilirliğin önemi incelemektir. Çalışmada gözlem yöntemi kullanılmıştır. Gözlem yöntemi bir olay veya durumun araştırma problemi ve amacına uygun bir şekilde incelenmesi, izlenmesi ve analiz edilmesini ifade eden bir çözümleme yöntemidir (Neuman, 2006). Deprem sonrası süreçte Iğdır iline yerleştirilen tarafımızca ulaşılabilen 30 aileyi ziyaretlerdeki gözlemler ile biçimlenmiş olan bu çalışmada herhangi bir kayıt, soru cevap veya anket görüşmesi olmayıp sadece gözlemler yer almıştır. Bu sebeple herhangi bir izin veya etik kurul belgesine ihtiyaç duyulmamıştır. Gözlemler ziyaret edilen aileler ile sınırlı kalmayıp medya ve sosyal medya üzerinden depremin yönetim süreci de izlenmiştir. Bu süreçte medyanın olumlu ve olumsuz yönlerine değinilmiştir. Çalışmada ilk olarak depremlerde psikososyal desteğin önemine ve sürdürülebilir desteğin katkılarına dikkat çekmek için ulusal ve uluslararası literatürden örnekler verilmiştir. Devamında medya ve sosyal medya etkisinin olumlu ve olumsuz yönleri incelenmiştir. Bilgi kirliliği ve yanlış yönlendirme ve depreme dair travmatize edici paylaşımlar yer alması olumsuz nitelik olarak değerlendirilmiştir. Ancak medya ve sosyal medya kanalıyla, yardım ve erişimlerin kolaylaşması, bağış organizasyonlarının gerçekleştirilmesi durumu olumlu etkiler arasında gösterilmiştir. Deprem sonrası süreçte psikososyal desteğin önemi; desteklerin sürdürülebilir olması ve organizasyonel etkinin önemi gözlemler ile ele alınmıştır. Son olarak depremde gönüllü ve görevli çalışan bireylerin yaşadığı tükenmişlik durumu değerlendirilmiştir.

1. Deprem Sonrası Süreçte Psikososyal Desteğin Önemi Üzerine Kısa Bir Literatür Değerlendirmesi

Deprem ve deprem sonrası süreç ile ilgili ulusal ve uluslararası çalışmalarda depremin kısa, orta ve uzun süreli psikososyal etkileri olduğu ortak çıkarım olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya genelinde depremlerin 21. Yüzyıl itibariyle iklim değişimlerin de etkisi ile arttığına dair analizler mevcuttur. Bu sebeple deprem konusunda çalışma ve hassasiyetlerin yoğunlaştırılması

oldukça önemlidir (Usta, 2023). İlk olarak Ermenistan'da 1988 yılında yaşanan deprem incelendiğinde, depremden sonra okullarda yapılan çalışmalarda çocuklarda travma sonrası stres bozukluğu olduğu tespit edilmiştir. Deprem sürecinde yaşanan yas sürecinin sağlıklı bir şekilde aşılamaması, depresyon ve devamında psikososyal risklerin yaşanmasına yol açmıştır (Goenjian, 1995). Yine Florida'da meydana gelen kasırga sonrasında çocukların akademik başarılarının düşük olduğu ve travma sonrası stres bozukluğu yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Afetlerin psikososyal açıdan özellikle orta ve uzun vadede etkili olduğu ifade edilmiştir (Greca, 1998). Türkiye'de Afyon'da 1995 depremi sonrasında multidisipliner bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada depremin etkilerini incelemek için kamu yöneticileri, belediye çalışanları, muhtarlar ve halk ile yapılan derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler neticesinde afeti yaşayanların yaşadığı sorun ve stres düzeylerini paylaşmaları durumunda daha da rahat hissettikleri ortaya çıkmıştır. Yine bu stres düzeylerinin azalması için afetzedelerin değişik sosyal ve üretim odaklı faaliyetlerin gerçekleştirmelerinin önemli olduğu belirtilmiştir (Karancı, vd. 1996). 1990 Marmara depremi ile ilgili 2010 yılında yapılan bir çalışmada belli sayıda depremzede ile yapılan görüşmelerde sosyal desteğin stres ve travma sonrası stresin azalmasında etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Sosyal destek, deprem sorasında gündeme gelirken bu desteğin sürdürülebilirliği konusunda yaşanan sorunların stres ve kaygı düzeyini arttırdığı görülmüştür (Güven, 2010). Van depremi ile ilgili yapılan bir çalışmada evleri yıkılmış olan 34 bireyle yapılan çalışmada psikolojik dayanıklılığın önemine değinilmiştir. Van depreminden sonra özellikle evleri yıkılan bireylerde travma sonrası stres bozukluğu gözlenmiştir (Sakarya, Güneş, 2011). Yine bu çalışmada deprem sonrası süreçte psikososyal desteğin bireylerde katlanma ve normalleşme sürecine katkı sağladığı ortaya çıkmıştır. Yine benzer yıkımların yaşandığı Elazığ depreminde depremi deneyimleyen çocuklarda kaygı düzeyinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada depremin etkisini azaltmak için deprem sonrası psikososyal desteğin önemli olduğu belirtilmiştir (Saman, 2012). Bu çalışma ve benzerlerinde uygulamalı çalışmaların önemine vurgu yapılarak riskli birey ve gruplara yönelik sosyal desteğin sürdürülebilir olmasının gerekliliğine değinilmiştir.

6 Şubat Kahramanmaraş depremi üzerinden sınırlı bir zaman geçtiği için konu ile ilgili özellikle uygulamalı çalışmalar sınırlıdır. Bu kapsamda çalışmamız ve mahiyeti itibariyle özgün bir niteliktedir. Mevcut deprem ile ilgili özel-

likle ailelerin maddi ve sosyal destek ihtiyaçlarını karşılama noktasında sürdürülebilir çalışmalara ulaşılmıştır. Bunlardan ilki bir yardım kuruluşu (https://yardimeli.org.tr/deprem-magdurlarina-kardes-aile-olur-musunuz-tr-1218.html), ikincisi bir siyasi partinin çağrısı(https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/ak-partiden-ankaraya-yerlesen-depremzedeler-icin-kardes-aile-kampanyasi/2831400) ve üçüncüsü (http://www.igdir.edu.tr/haber/üniversitemizden-depremzede-aileler-için-kardeş-aile-projesi) ise tarafımızca Iğdır Üniversitesi bünyesinde Kardeş Aile odaklı çalışmadır. Bu çalışmalar ile hedeflenen, depremzede ailelerin diğer kardeş aile veya ailelerce sosyal ve maddi ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Bu süreçte her afetzede aile bir veya birkaç kardeş aile ile eşleştirilerek ihtiyaçlarının giderilmesi hedeflenmektedir. Bu yöntemin üç temel faydası bulunmaktadır. Bunlardan ilki ailelerin ihtiyaçlarını karşılamada sürekliliğin sağlanmasıdır. Ki bu çalışmada desteklerin sürekliliğinin olmamasının risklerine gözlemler üzerinden değinilmiştir. İkinci fayda afetzede ailelerin sosyal destek ihtiyaçlarının karşılanmasının sağlanmasıdır. Nitekim yukarıda bir literatür çalışmasında afetzedelerin, konuşma, kendini anlatma ve iletişim kurma durumunun travma sonrası stres bozukluğunu önlemede önemli olduğuna dair uygulamalı bir çalışmaya yer verilmişti. Üçüncü fayda ise kardeş aile olan yani yardım eden ailenin öz şefkat bakımından iyi hissetmesi ve dayanışma ruhunun güçlü tutulmasıdır (Çetin, 2019). Nitekim depremde halkın kenetlenmesi ve dayanışma kültürü üzerinden birçok hayatın kurtarıldığı ve sonrasında gıda, barınma, giyim ve diğer ihtiyacalar noktasında önemli etkilerinin olduğu medyada da yer almıştır.

2. Medya ve Sosyal Medyanın Deprem Sonrası Süreci Yönetmede Etkisi ve Temel Riskler

Medya ve sosyal medya toplumsal yapı içerisinde özellikle kriz dönemlerinde kurtarıcı veya kaos oluşturucu bir niteliğe sahip adeta bir "bomba" gibidir. Sosyal medya uygulamaları, bir sinyal, işaret ve yayılım üzerinden insanları kurtarabilirken; yanlış alarm veya istismar edilmesi üzerinden insanların yanlış yönlendirilmesine yol açabilmektedir. Depremden önce yaşanan Covid-19 felaketi ile medyada sunulan ölüm haberleri, insanların sokak ortasında adeta zombi gibi can vermesi insanların travmatize olmasına yol açmış ve mevcut krizle baş etmesini zorlaştırmıştır. Ancak bu durumun yanında medya ve sosyal medya organları üzerinden insanların birbirine ulaşması yardım etmesi ve organizasyonların gerçekleşmesi; insanların medya ve sosyal medya üzerinden zamanını değerlendirme ve sosyalleşme ihtiyacını gidermesi söz konusu olmuştur. Maraş

depremi ile medya-sosyal medya etkisi ele alındığında öncelikli olarak sosyal medyanın gücü bir kez daha ortaya çıkmıştır. Bu süreçte depremin büyüklüğü ve ulaşım-erişim sıkıntısının olduğu yerlerde sosyal medya aracılığı ile yardım taleplerinin toplanması ve ulaşılması söz konusu olmuştur. Kısaca medya ve internet teknolojisinin deprem gibi kritik durumlarda olumlu ve olumsuz etkileri olmaktadır.

Deprem süreci üzerinden medya etkisinin olumsuz taraflarına bakıldığında ilk sırada bilgi kirliliği yer almaktadır. Herhangi bir kurumun güvenilirliğinden veya resmiyeti olmayan bir paylaşımın doğruluğundan emin olunmamaktadır. Bu durum yanlış ihbar niteliğindedir ve gerçek ihbarlara yetişilmesini engellemektedir. Bu durumun daha riskli yönü kullanıcıların, ihbarın veya haberin doğru veya yanlış olmasına bakmadan hızla yayılmasına aracılık etmesidir. Açıkça belirtmek gerekir ki bu tür ihbarların önemli bir çoğunluğu kötü niyetle yapılmamış olup bilgi yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. İhbarları yapan bireylerin kendi sorumluluk bilinci çerçevesinde yaymak ve paylaşmak eylemini gerçekleştirmesi olası görülmektedir. Bu şekilde bir ilerleme bilgi kirliliğini yaygınlaştırmaktadır. Ancak deprem gibi anlık müdahalelerin önemli olduğu afetlerde can kaybı riskini ortadan kaldırmak için yetkililerin her türlü ihbarı ciddiye almaları kaçınılmaz bir gerçekliktir. Ayrıca yanlış ihbarlar ve halkın kontrolsüz desteği organizasyonsuzluk problemini ortaya çıkarmaktadır. Bu problem, deprem felaketinin yaşanmasından afet sonrası sürece kadar sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Deprem felaketinin şiddeti ve etkilediği alana bakıldığında organizasyon şeması oluşturulmasının oldukça güç olduğu tahmin edilebilir. Ancak afet ve risklere dair acil müdahale planları, bu tür krizlerin asgari zarar ile aşılması açısından önemlidir.

Deprem ve medya odağında olumsuz nitelikte ikinci konu, deprem sonrası süreçte yapılan paylaşımlardır. Bahsedilen paylaşımlar; a. depremzedelerin yaralı, ölü veya yıpranmış biçimdeki hallerinin gösterilmesi, b. mevcut mahzun halde "hatıra fotoğrafı" biçiminde resmedilmesi, c. Depremzedeler üzerine yapılan haberlerdir. Bu paylaşımları farklı açılardan ele almak gerekir. Üç paylaşım türünü de riskleri ile incelediğimizde a şıkkında yer alan paylaşım biçiminde hem diğer depremzedeler hem de paylaşılan diğer insanlar için ciddi bir travma kaynağı oluşmaktadır. Çocuklar, yetişkinler ve daha medyada yer alan milyonlarca insanın karşısına çıkacak olan resim ve videolar, psikososyal açıdan riskler toplum sağlığını olumsuz etkilemektedir. Yıkılmış binaları gören bireyler kaygı

ve korku ile belirsizlikler yaşayacaktır. Bu riskin yanında mevcut resmi paylaşılan bireyler veya onların yakınları, o resimleri aylar belki yıllar sonra gördüğü zaman, hüzün ve travmaları tekrarlanacaktır. B şıkkında belirtilen depremzedeler ile fotoğraf çekilip paylaşılması hususu da yine benzer bir biçimde depremzedeleri psikososyal açıdan travmatize etmektedir. Fotoğraf çekilme isteği, bireyde depremi hatırlattığı için her fotoğraf çekilme sahnesi deprem travmasını tazelemektedir. Bu resimlerin özellikle kamu ve özel kurumların, siyasi partilerin, resmi kurumların ve kaçınılmaz olarak medya ve sosyal medya profesyonellerinin adeta kazanım elde alanına dönüşmektedir. Her bireyin kendi veya temsil ettiği kurum adına ziyaret ettiği veya yardım ettiği depremzedeler ile resim çekmesi depremzedelerin psikolojik sağlığını olumsuz etkilemektedir. Yine birçok bireyin ve STK'nın yardım etme sürecini bir şova dönüştürerek paylaşmış olması, istismar kapsamında değerlendirilmektedir. Depremzedeler ise kendilerine yardım veya ziyaret için gelen bireylere yönelik minnet borcu olduğunu düşünerek bu olaya karşı çaresiz ve duyarsız biçimde katlanmaktadır. (GÖZLEM 1: *Depremzede ailelerine yapılan ziyaretlerde genellikle ailelerin itiraz ettiği bir durum; ziyarete gelen gerek kamu görevlisi gerekse STK temsilcisinin yardım ve destek vaadinde bulunarak resim çekilmesi ve devamında ziyaretlerin tekrarının olmamasıdır. Bu süreçte depremzede bireylerden herhangi bir onay alınmaması ve sürecin bir reklama dönüştürülmesinden şikayet edilmektedir.*) Ayrıca aile bireylerinin mağdur durumundan ötürü minnet duygusuna karşılık resim ve video çekilmesine sessiz kaldıkları belirtilmektedir. Belirtilen paylaşımlar, kontrolsüz kullanıcılar aracılığı ile öyle bir duruma gelmektedir ki depremzedelere ait resim veya videolar çekilip duygusal fon müzikleri ile paylaşılmaktadır. Bu paylaşımlar maalesef gazeteci, iş insanı, sanatçı ve diğer popüler ve "saygın" bireyler tarafından gerçekleştirilmektedir. Haberler basın mensuplarının toplumsal anlamda duyarlı habercilik yapma hissinin aktarılması açlığı ile gerçekleştirilmektedir. Siyasetçiler ise toplumsal sorumluluk ve seçim yatırımı olarak krizi fırsata dönüştürmektedir. Kurum yöneticileri ise yine en küçük bir yardım faaliyetinin resimlerini depremzedelerin mahremiyet haklarını düşünmeden reklam ve gösterişe dönüştürme girişimleri dikkat çekmektedir. Bu eylemler toplumsal yapı içinde duyarlılık toplama ve deprem üzerinden kazanım elde etme çabasından ibarettir. C. Şıkkına bakıldığında ise travma yaşamış bireylerin hikayelerinin tekrar tekrar anlattırılarak milyonlarca insan ile paylaşılmasıdır. (GÖZLEM 2: *Birçok haber kanalı ve sosyal medya içerik-*

lerinde örnek olayların paylaşıldığı dikkat çekmiştir. Depremde yaşanan şok ve kayıpların; özellikle reyting getirici röportajlara sıklıkla yer verildiği görülmüştür. Bu tür içeriklerin hem izleyici kitle hem depremzedeler için travmatize edici olduğu bilinmektedir. Ziyaret edilen birçok depremzede medyada paylaşılan haberler aracılığı ile motivasyon kaybı yaşadıklarını ifade etmiştir. Sürecin olumsuz açıdan mimarları sosyal medya fenomenleri, haberciler ve politikacılar olmuştur. Sosyal medyada popüler bireyler kendi kitlelerinin ilgilerini ve dikkatlerini çekmek için sürekli biçimde depreme özel video ve içerik üreterek duygusal müzikler eşliğinde videolar paylaşmıştır. Benzer içerikler gazeteci ve haberciler aracılığı ile de gerçekleşmiştir. Siyasetçiler ise sürecin politik açıdan menfaatlerinden yararlanmak amacıyla algı oluşturma yoluna girmiştir.) Bu yaklaşım da depremzedelerin ve izleyicilerin psikolojik sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bu üç şıkta elde edilen sonuca bakıldığında eylemin yapılma sebebi ortaya çıkmaktadır. Resim ve video paylaşılmasının neticesinde paylaşım yapan bireylerin duygusal ve merhametli bireyler oldukları algısı yayılmakta ve adeta bu süreç bir tanıtım çalışmasına dönüşmektedir.

Medyanın deprem gibi afetlerde olumsuz fonksiyonunun yanında olumlu yönleri de bulunmaktadır. En temel faydası doğrudan iletişim ve yardım ulaştırılması konusunda organizasyon etkisidir. Özellikle belli grup, başlık ve içerik etrafında sanal olarak örgütlenen bireyler krize müdahale açısından önemli fayda sağlamaktadır. (GÖZLEM 3: *Özellikle medya ve sosyal medya üzerinden belli gruplar ve toplum nezdinde popüler bireylerin öncülüğünde yardım ve bağış organizasyonları depremzedelerin ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol oynamıştır. Her ne kadar politik tartışmalar yaşansa da farklı görüşler, kendi platformları aracılığı ile yardım faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. Bu organize süreç deprem sürecinde hem bölgede hem deprem sonrası yardım faaliyetlerini organize etmede etkili olmuştur. Maddi yardımların yanında birçok birey belli kişi veya grupların organizasyonu ile bölgede örgütlenerek deprem sürecinde desteklerde bulunmuştur.*) Medyanın kontrollü bir biçimde kullanıldığında, deprem bölgesinde öncelikli ihtiyaç alanları ve nesneleri tespit edilebilmektedir. Ayrıca depremzedelere yönelik uyarı ve bilgilendirmenin yapılması daha işlevsel olmaktadır. İhtiyaç duyulan yardım malzemelerinin yardım eden halka iletilmesi ve koordinasyonun sağlanması bakımından medyanın katkısı bulunmaktadır. Medyanın herhangi bir menfaat temelinde biçimlenmemiş içerikler ile koruyucu niteliğe sahip bir misyon üstlenmesi depremzedelere olduğu

kadar ülke için de toplumsal sağlığa katkı sunacaktır. Bilindiği üzere deprem gibi afetlerin oluşturduğu problemlerle başa çıkmak için maddi gücün yanında dayanışma ruhu ve psikososyal desteğin etkisi bulunmaktadır. Bu kapsamda depremde halkın seferber olarak gönüllü bir biçime yardıma koşarak kenetlenmesi, kolektif bilincin sağlanması açısından önemlidir (Arkonaç, 2010). Yine medya üzerinden halkın tüm kesimleri ile birlikte politika, kamu ve STK'ların bu sürece dair katkıları ile krizin atlatılabileceği algısı ve dayanağı psikososyal açıdan oldukça önemlidir.

Medyanın ikinci önemli katkısı yardım organizasyonlarının gerçekleştirilmesine aracılık etmesidir. Türkiye'de toplumsal yapı, özellikle seçim dönemine yaklaşılmış olmasından kaynaklı politik anlamda kutuplaşmalara sahne olduğu bir dönemde deprem afetini yaşamıştır. Bu süreçte afetin oluşturduğu zararların telafisi için yardım faaliyetleri ve dayanışma ruhu, Türkiye'de olduğu gibi dünyanın birçok ülkesinden sağlanmıştır. Hatta resmi ilişkiler bakımından sorunlar yaşanan Yunanistan, İsrail ve Ermenistan bölgelerinden yardımlar gelmiştir. Bu dayanışma ruhu ile afetlerin evrensel anlamda birlikteliğe aracılık ettiği gerçeği ortaya çıkmıştır. Bu süreçte medyanın katkısı oldukça büyüktür. Benzer şekilde dünya genelinde spor, siyaset, sanat, eğitim ve benzeri organizasyonların bağışları yine medya aracılığı ile sağlanmıştır. Bireysel anlamda küçük bağışların karşılığının olmayacağı düşünülerek bağışta bulunmayan bireylerden örgütlü yardım politikaları aracılığı ile birlikte ciddi miktarlarda bağışların toplanması mümkün olmuştur. Yine televizyon ve sosyal medya uygulamalarında bağış organizasyonları bireylerin ve kurumların birbirlerini teşvik ederek bağışların artması mümkün olmuştur.

3. Deprem Sonrasında Sosyal Destek ve Sürdürülebilir Organizasyonun Önemi

Depremin şok etkisinin geçmesi ile birlikte yeni düzene adaptasyon süreci başlamaktadır. Kim ne tür kayıp yaşamış olursa olsun kendi ve yakınları ile hayatına devam etmektedir. Bu süreçte depremzedeler, hayatlarına daha iyi biçimde devam edebilmeleri için maddi ve manevi desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu destekler kamu ve STK'lar aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Bireyler ise çoğu zaman belli kurumlar aracılığı ile desteklerini sunmaktadır. Ancak depremzedelerin diğer şehirlere yerleştirilmeye başlanması ile bireysel yardımların yapılması da mümkün görülmüştür. Türkiye'de deprem sürecinde gösterilmiş

olan dayanışma kültürü bütün dünyaya örnek olacak nitelikte olmuştur. Ancak mevcut deprem dahil kriz dönemlerinde yaşanan koordinasyon problemleri önemli sorunları ortaya çıkarmıştır.

Deprem sürecinde organizasyon açısından önemli bir sorun, yardımların toplanma ve dağıtılma biçimidir. Bu konuda izlenen süreç, her vatandaşın kıyafet vb. ürünleri paketleyip toplama merkezlerine götürmesi ve o merkezde ciddi bir iş yükünün oluşmasıdır. Merkezlerde her kıyafet ve koli tasnif edilerek yeniden kolilenerek bölgeye gönderilmektedir. Bunun yerine alt bölgeler kurularak merkezlerin iş yükü daha kolaylaştırılabilir. Bu durum önemli bir etkiye sahiptir çünkü kıyafet için çok belirleyici olmasa da özellikle gıda ürünlerinde ciddi israflar ve zayiatlar görülmüştür. Bölgeye kontrolsüz biçimde giden tırlar, ciddi bir trafik yoğunluğu oluşturarak öncelikli gereken malzemelerin ve kurtarma ekiplerinin bölgeye ulaşmasını aksatmışlardır. Yine bölgeye giden yardımların dağıtımı ve yayılımı konusunda eksikler gözlenmiştir. Bu süreçte tırların günlerce deprem bölgesinde beklediği haberlere yansımıştır. Dağıtım veya toplanma organizasyonunda bilinçli ve kötü niyetli bir ihmal söz konusu olmadığı ortadadır. Ancak organizasyon şemasının güçlü olmaması ve iş bölümünün sağlanamaması risklerin artmasına yol açmıştır. Kamusal ve kurumsal eksiklerin kısaca belirtildiği yukarıdaki pasaja bir de halk tarafından ihmal edilen birtakım hususları da eklemek gerekir. Deprem sürecinde yardım malzemelerini gönderirken zaruri olmayan kıyafet, eşya vb. malzemelerin bilinçsizce gönderilmesi dikkat çekmiştir. Yine kötü niyetli olmayan ancak bireysel çabalar ile deprem bölgesine ulaşma gayreti ciddi bir trafik yoğunluğunu oluşturmuş yardımların bölgeye ulaşmasını yavaşlatmıştır. Bu süreçte görevli olmayan gönüllülerin artmasıyla deprem bölgesinde ortaya çıkan karmaşa ve belirsiz kalabalık ile yağmacılık yaygınlaşmış ve kontrol zorlaşmıştır. Deprem sürecinde depremzedelerde duygu yoğunluğu, özellikle öfke ve kontrolsüz davranışlarda kendini gösterir. Bu sebeple yağmacılık veya bu başlıkla durumlara karşı depremzedelerin aşırı refleks göstermeleri söz konusu olabilir. (GÖZLEM 4: *Depremi yaşamış olan bireyler ile birlikte bölgede görevli ve gönüllü bireylerin psikososyal açıdan dezavantajlı bir durumda olduğu aşikardır. Depremden birkaç gün sonra medyada yer alan yağmacılık haberleri, öfkeli bir durumda olan depremzede ve gönüllülerin sert tepkilerine yol açmıştır. Bu süreçte sürü psikolojisi gereği yağmacı olduğu iddia edilen birçok kişi linç edilmiştir. Ancak bu kişilerden bazılarının yağmacı olmamasına rağmen linç edildiği ortaya çıkmıştır. Ancak*

yağmacı olması durumunda da hukuki müdahalenin gerekliliği vurgulanmalıdır. Özellikle medya bu süreçte belirleyici ve yol gösterici bir fonksiyon üstlenmesi gerekirken medyada birçok yağma ve linç haberi bölgedeki bireylerin öfke durumunu artırmıştır.)

Depremden kısa bir süre sonra çadırlara yerleştirilen veya diğer şehirlerde ikamete yönlendirilen vatandaşlara yönelik uygulamalar esas organizasyon kültürünün önemini ortaya koymaktadır. Bu süreci üç temel alan ile ele almak gerekir. Depremzedelerin ihtiyaç duyduğu alanlar ve bu alanların organizasyonu iyileşme ve normalleşme süreci açısından oldukça önemlidir. İhtiyaç alanları maddi, psikososyal-manevi ve kurumsal temelde olmak üzere üç başlıktadır. Maddi ihtiyaçlar, bireylerin barınma, gıda, kıyafet, eğitim ve sağlık gibi temel insani ihtiyaçlarını ifade etmektedir. Deprem sürecinde çoğu birey evinden herhangi bir kıyafet, değerli eşya vb. bir şey çıkaramadığı için hemen her şeye ihtiyaç duymaktadır. Bu sebeple temel olarak beslenmenin yanında kıyafet ve hijyen malzemesi sağlanması elzemdir. Yine bu süreçte sağlık açısından psikolojik ve fizyolojik sorunların teşhis ve tedavisi öncelenmelidir. Yerleştirilen bireylerde eğitimine devam edebilecek çocuklar derhal okula yönlendirilmeli ve onlar için ulaşım gibi imkanlar sağlanmalıdır. Eğitimden geri kalmamak ve sosyal destek açısından okul, çocuklar için faydalı olacaktır. Psikososyal ve manevi ihtiyaçlar bağlamında yakınını kaybeden ve şok yaşamış olan bireyler için dayanışma ve psikolojik destek çok önemlidir. İnanç, insanların doğa üstü olayları ve büyük acıları kaldırabilme, kendine açıklayabilme ve normalleşme süreci açısından önemlidir. İslam inancına göre deprem vesilesi ile ölen birisi manevi şehit hükmünde olup ziyan olan malları sadaka hükmünde değerlendirilir. (Kurt, 2012). Bu ilke ve anlayış ile inanç temelinde bir açıklama inanan bireyler için bir çıkış kapısı oluşturmaktadır. Yine benzer şekilde psikososyal açıdan yas süreci ve sonrasının değerlendirilmesi, kayıplardan ziyade kaybetmedikleri, kurtulan yakınları üzerinden hayata tutunma çabası sağlanabilir. Kaygı, tedirginlik ve panik halindeki bireyin yanında olduğunu göstermek, depremzedenin yakınlarına haber vermek veya depremzededen haber ulaştırmak gibi onu iyi hissedecek konularda yakın olmak önemlidir. Ancak bilinmelidir ki deprem sürecinde anormal tepkiler oldukça normaldir. Bireylerin yaşadığı acıyı hissetmeleri, ağlamaları veya kaygı bozukluğu yaşamaları oldukça normaldir. Bu durumu normal karşılamak ve mağdur bireye yönelik nasihat ve tavsiyeden kaçınıcı tavırlar iyileştirici olmaktadır. Üçüncü ihtiyaç alanı ise kurumsal

bilgi ihtiyacıdır. Bilindiği üzere depremzedeler, sadece afetten ötürü mağdur durumda olup normal yaşamlarında herkes gibi sorumlulukları olan insanlardır. Bu sebeple depremzedelerin yardım kuruluşları, temel hakla vb. konularda yeterli bilgiye sahip olmadıkları bilinmektedir. Bu sebeple deprem sonrası süreçte temel bilgi ve haklara erişim, yardım kuruluşlarına ulaşım veya sağlık ve eğitim konularında haklar açısından bilgiyi elde etme-ulaşma konusunda problemler gözlenmiştir. (GÖZLEM 5: *Depremzede bireylerin ihtiyaç duydukları şeyleri temin etmede zorluklar yaşadığı ziyaretler kapsamında ortaya çıkmıştır. Yardım istemek ve haklarının sınırlarını bilme konusunda sorunlarla karşılaşan depremzedeler mağduriyet yaşamaktadır. Örneğin deprem sonrası süreçte ile yerleştirilen depremzedelerin sağlık kuruluşlarından ücretsiz yararlanma hakkı bulunmasına rağmen çoğu depremzede bu haklarından haberdar olmadıklarını belirtmiştir. Yine KIZILAY ve diğer yardım kuruluşlarından yararlanma konusunda da bilgi sahibi olmadıkları ve çekingen davrandıkları tespit edilmiştir.*) Özellikle deprem bölgesinde olan bireyler için yardım malzemelerine erişim konusunda sorunlar ortaya çıkmıştır. Telefon ve internet erişiminin kısıtlı olması depremzedelerin bilgiye erişimini kısıtlamıştır. Benzer şekilde başka şehirlere yönlendirilen bireyler, haklarını bilmemekle birlikte neyi nasıl temin edeceği konusunda da yeterli bilgiye sahip değildir. Başka bir şehre ikamet eden bireyler AFAD yetkililerince kayda alınarak yurt, misafirhane veya uygun konuta yerleştirilmektedir. Devamında ise ilin ve ildeki yardım imkanlarının durumuna göre destek olunmaktadır.

Yukarıda belirtilen üç ihtiyaç başlığın süreklilik ve sürdürülebilirlik ekseninde organizasyon boyutu ile oluşan risklere değinilmesi gerekmektedir. Özellikle gözlem boyutu ile dikkat çeken riskler bu kapsamda ifade edilmektedir (Özbilgin vd. 2023). İlk ihtiyaç alanı olarak maddi yardımların kontrolsüz dağılımı söz konusu olmuştur. Deprem sürecinde her şehirden tüm imkanlar seferber edilerek bütün malzemeler deprem bölgesine aktarılmıştır. Bu şekilde bir aktarım, özellikle gıda vb. tüketim gıdalarının bozulup zayi olmasına yol açmıştır. Aşırı birikim, deprem bölgesinde her tarafa ulaşımı engellediği gibi belli bölgelerde yığılım söz konusu olmuştur. Bu konuda önemli bir risk ise ilk seferde çağrılar ve toplumsal algı temelinde büyük bir yardımın yapılması ve sonrasında yardımların ihmal edilmesidir. Bu durum, bireylerde olduğu gibi kamu kurumları ve STK'larda da gözlenmiştir. (GÖZLEM 6: *Deprem bölgesinden gelen ailelerin bir kısmına gönüllüler tarafından birçok kere yardım yapıl-*

masına rağmen bazı depremzedelere hiç yardım gitmediği tespit edilmiştir. Bu süreçte haberdar olunan aileye gönüllüler ve onların yakınları tarafından yardım yapılmıştır. Aynı zamanda bir kereliğine birçok yardım yapılması, sonraki süreçte depremzedenin ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersiz kalınması durumu ortaya çıkmıştır. Yine bu süreçte kurumlardan bilgi alınarak sürdürülebilir ve farklı ailelere yardım yapılması hususunun önemi fark edilmiştir.)

Yardımı yapan birey veya kuruluş, aileye bir kereliğine yapılmış bir destek ile belli bir süreliğine katkı sunmuş olmaktadır. Ancak devamında aile kimseden habersiz yokluk yaşayabilmektedir. Bu durumun daha vahim görünümü tespit edilen bir aileye hızlı bir yayılım ile birçok kişiden yardım toplanması ve yardımların sadece bir aileye gitmesidir. Bu durum özellikle deprem sonrası süreçte farklı şehirlere giden depremzede ailelerde görülmüştür. İkamet edilen şehirlerde kamu kurumları ve STK'lar aracılığıyla yeterince bilgi paylaşımı yapılmadığından halk, öğrendiği ilk aileye topluca yardım etmeye çalışıp dengesiz bir destek alanı oluşturmaktadır. Bu durumda ailelere tek seferlik birikmiş bir yardım yapılması pek doğru görülmemektedir. Önemli olan az da olsa sürdürülebilir yardımın sağlanmasıdır. Bu yardımı AFAD organizasyonunda planlı ve işler biçimde takip edilerek gerçekleştirilmesi, tüm depremzedelere ulaşma konusunda fayda sağlayacaktır.

Psikososyal ve manevi destek boyutunda da tıpkı maddi yardımlarda olduğu gibi kontrolsüzlük etkisi gözlenmiştir. İlk ve önemli bir hata, depremzedeler ile iletişime geçildiğinde bireyin kendi duygu durumuna göre depremzedeleri sahiplenmesi, yakınlık kurması söz konusu olmaktadır. Bu durum, depremzede için daha hızlı biçimde gelişir. Depremzede şok ve kayıp yaşadığı için psikososyal desteğe her daim ihtiyaç hisseder. Ancak ilk görüşme sonrasında aynı sıklıkta ilgi ve iletişim kurulamaması durumu, depremzedelerin travmalarını tetikleyebilir. Özellikle çocuklar için bu çok daha tehlikelidir. Psikososyal destek boyutunda ikinci önemli risk depremzedeler ile olan iletişimdir. Her birey, ziyaret ettiği depremzede ile aynı konuyu konuşması ve aynı soruları sorması, depremzedenin travma halini canlı tutmaktadır. Aynı zamanda sürekli aynı konunun konuşulması, depremzedelerin yıpranması ve duyarsızlaşmasına yol açabilir (GÖZLEM 7: *Ziyaret edilen bir aile ile kurulan iletişimde daha bizler söze başlamadan evin hanımı, ziyarete gelen herkesin deprem sürecinin sorulduğundan bahsetmiştir. Bu durumun hem kendileri hem de çocukları için travmanın canlı kalmasına yol açmaktadır. Depremzede bireylerin adaptasyon*

sürecinde onlarla normal yaşama dair iletişim kurulması son derece önemlidir. Herhangi bir bilimsel temele sahip olmasa da depremzede bireyler kendi kendilerine iyileşme adımları attıklarını beyan etmektedir. Ancak her ziyarete gelenin veya komşuların deprem üzerine sorularının rahatsız edici yönü, şikayet boyutunda dile getirilmiştir). Depremzedelerin normal yaşama dönmesi ve düzelmelerin sağlanması için iletişim anlamında da normal hayata dair konuların konuşulması önemlidir. Bireyin kişisel özellikleri, mesleği veya hobileri gibi deprem haricinde ele alınacak konular iletişimin sağlıklı sürdürülmesine yol açabilir. İletişim sürecinde önemli bir detay, kayıp yaşayan depremzedeler ile görüşülmesi durumunda olabildiğince iletişimden kaçınılmasıdır. Herhangi bir depremzede ile iletişim kurulurken öncesinde iletişimin nasıl olacağı noktasında araştırma yapmakta fayda vardır. Kritik durum ve görüşmelerde uzmanların yer alması, olası travmaların önlenmesi açısından önemlidir. Uzmanların sadece prosedür gereği depremzedeleri telefonda araması çözüm odaklı değildir. Mevcut şehirde değişik kurumlarda görev alan uzmanlar kontrollü, planlı ve sürdürülebilir biçimde aile bireylerini psiko-sosyal durumlarını takip etmelidir. Bu noktada müftülük aracılığı ile manevi destek ihtiyaçları karşılanabilir. Uyum ve adaptasyon süreçlerinde milli eğitim, üniversite, emniyet ve askeriye gibi kurumlar kendi sosyal alanları ve ulaşım imkanları ile depremzedelere yönelik faaliyetler organize ederek destek alanı oluşturabilir. Ancak bireysel ziyaretlerde olduğu gibi tüm bu faaliyetler sürekli, sürdürülebilir ve organize biçimde uygulanmalıdır.

Üçüncü ihtiyaç alanı kurumsal bilgi temelindedir. Depremzedelerin özelikle başka şehre yerleştirilmesi durumunda takibi oldukça önemlidir. Barınma alanı olarak misafirhane, yurt ve dairelerde ikamet söz konusudur. Yurt ve misafirhanelerde kalan depremzedelerin barınma ve beslenmeleri karşılanmaktadır. Ancak aile olarak misafirhane alanı otel mantığı ile inşa edildiği için kalabalık ailelerin uzun süreli o tür yerlerde kalması risk oluşturmaktadır. Dairelerde kalanlar için ise barınma sorunu halledilmiş olsa da gıda ve diğer ihtiyaçlar konusunda eksikler belirmektedir. Eğitim ve sağlık ihtiyaçları da yine bilgi ve erişime ihtiyaç duyulan alanlardandır. Bu ihtiyaçların belli başlıklarını bazı kuruluşlar karşılamaktadır. Ayrıca her ilde STK bağlamında yardım kuruluşları da mevcuttur. Ancak depremzedeler bu konuda habersizdir. Bu noktada koordinasyon birimi olarak yetkili kurumun ihtiyaç duyulan bilgileri ve iletişim numaralarını depremzedeler ile paylaşması elzemdir. Yukarıda belirtilen ihtiyaçlara

ek olarak depremzedelerin yerleştirildiği şehirlerde istihdamı da oldukça önemlidir. Yine ilgili kurumlar aracılığı ile aile bireylerinin kapasite ve mesleğine uygun iş imkanlarının İŞKUR aracılığı ile organize edilmesi, depremzedelerin kendi giderlerini karşılayabilme gücünü sağlamaları açısından faydalı olacaktır. Depremzedeler deprem öncesi süreçte rutin bir iş ve hayat sürdükleri için deprem sonrası süreçte, yardım isteme veya diğer ihtiyaçlarını karşılama konusunda çekingen ve sorumlu hissetmektedir. Bu sebeple depremzedelerin vasıfsız da olsa belli süre boyunca istihdam edilmelerinin sağlanması oldukça önemlidir.

4. Deprem Görevli ve Gönüllüleri: Duyarsızlaşma Riski

Deprem süreci ve sonrasında kritik bir misyon üstlenen grup, depremde görevli ve gönüllü bireylerdir. Deprem sürecine bakıldığında ilk olarak arama kurtarma ekipleri, sağlık çalışanları, gönüllüler ve emniyet mensupları sahada yer almıştır. Bu süreçte depremin yıkıcı etkisi, ikinci kere büyük bir deprem gerçekleşmesi ve depremin etki alanının oldukça geniş bir alanı kapsaması müdahale girişimlerini zorlaştırmıştır. İlk günlerde enkazlardan arama kurtarma faaliyetleri kritik bir öneme sahiptir. Zamanla yarışan görevli ve gönüllüler canla başla çalışmıştır. Ancak depremin olduğu şehirlerde yaşayan gerek arama kurtarma ekipleri gerekse sağlık çalışanları da depremzede oldukları için çalışmacılar diğer yakın şehirlerden yetişmeye çalışmıştır. Bu süreçte yine yakın şehirlerden halkın desteği büyük önem taşımıştır. Diğer başlıklarda bahsedildiği gibi ilk müdahalenin yanında yardımların sürekliliği gerekmektedir. Çünkü deprem dolayısıyla depremzedeler herhangi bir eşya almadan evden çıktıkları için barınma ve gıda ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu ihtiyaçları karşılayan kurumlarda çalışanlar gönüllülerden oluşsa da belli bir profesyonellik istemektedir. Bu konuda yetersiz eleman sayısı aynı elemanların sürekli çalışmasını zorunlu kılmıştır. Bu şekilde müdahale sürecinde çalışanların duyarsızlaşması ve psikolojik açıdan yıpranması söz konusu olmuştur. Ancak belli bir zaman sonra çalışan ve gönüllü ekipler farklı şehirlerden gelerek arama kurtarma sürecine destek olabilmiştir. Bu sürece kadar görev yapan çalışmacılar da tükenmişlik gözlenmesi olası görülmektedir.

Mesleki bir risk olarak tükenmişlik, yıpranma ve aşırı yüklenme, sürekli aynı şeye maruz kalma sonucu oluşur. Bu durumda bireylerin verimliliği düşer (Sağlam-Sarı, Çına-Bal, 2008). Deprem sürecinde de deprem etkisinin yaygın olması ile çalışan gönüllü ve görevlilerde tükenmişlik gözlenmiştir. Diğer şehir-

lere yerleştirilmiş ailelere yönelik müdahalelerde de tükenmişlikten kaynaklı eksiklik dikkat çekmiştir. (GÖZLEM 8: *İl bazında düşünüldüğünde sadece AFAD görevlilerinin depremzedeler ile ilgilenmesi durumu çalışanların empati yorgunluğu ve tükenmişlik yaşamalarına yol açmıştır. Bu durumda çalışanların iş yükünün artması ile ailelerinin takibini zorlaştığı tespit edilmiştir. Iğdır'a ilk belirlemede 2000'in üzerinde depremzede gelmiştir. Bu aileler hızlı bir şekilde dairelere ve misafirhanelere yerleştirilmiştir. Ancak sonraki süreçte gıda ve giyim konusunda ihtiyaçların karşılanması konusunda zorluklar yaşanmıştır. Yardım için gerekli malzemelerin deprem bölgesine gönderilmiş olması, depremzede ailelerin ihtiyaçlarını karşılanmasını zorlaştırmıştır. Bu süreçte diğer kurumların desteklerinin yetersizliği ve sürecin takibi konusunda etkin olmaması riskleri ortaya çıkarmıştır.*) Sadece belli kişi ve kurumların sorumluluğu üstlenmesi müdahale sürecini sekteye uğratmıştır. Aynı zamanda sadece AFAD görevlisi olan birkaç çalışmacının ildeki tüm depremzedelerin yerleşmesi, barınması ve ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgilenmesi; çalışanları psikososyal açıdan dezavantajlı bir duruma sokmaktadır. Ortaya çıkan riskler ise temelde çalışanlarda duyarsızlaşma ve depremzede ailelerin sürdürülebilir takibinin mümkün olmaması sorunudur. Olması gereken ise kamu ve STK'ların iş bölümü çerçevesinde sorumluluğu organize biçimde üstlenmesidir. Öğretmen evi ve üniversitenin uygulama otellerine misafirler yerleştirilmiştir ancak bu alanların sınırlı olması az sayıda depremzedenin konaklaması anlamına gelmektedir. Yine bu kurumların bilgisi dahilinde depremzedeler ile ilgilenilmektedir. Ancak dairelerde kalanlara bakıldığında kamu kurumlarında kalanlar toplam depremzedelerin onda biri kadardır. Bu oran birçok il için ortalama bu seviyededir. Yine olması gereken bir organizasyon şeması her kamu kurumunun belli sayıda depremzede aileyi kendi kurum çalışanları ile kaynaştırarak maddi ve psikososyal açıdan desteklemesine aracılık etmesidir. Özellikle kurumların kendi sosyal ve kültürel faaliyetleri çerçevesinde organizasyonların gerçekleştirilmesi ve depremzede ailelerin belli rutinler ile faaliyetlere katılımı adaptasyon süreci için oldukça önemlidir.

SONUÇ

Depremin psikososyal etkilerinin ve sürdürülebilir müdahalenin öneminin incelendiği bu çalışmada; psikososyal desteğin sürekli bir ihtiyaç olarak orta ve uzun vadeli bir sosyal politika olması gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu süreçte medya ve sosyal medyanın olumlu ve olumsuz etkilerinin olduğu gözlenmiştir. Medya ve sosyal medyada haberlerin paylaşım biçiminin travmatize

etkisi oluşturması ve kontrolsüz paylaşımların yapılması ile bilgi kirliliğinin ortaya çıkması olumsuz niteliklerdendir. Ancak yardım kampanyaları ve depremzedelere ulaşım-erişimin sağlaması açsından medyanın olumlu bir fonksiyonu olmuştur. Depremden kaynaklı sorunlar ve kaygılar çeşitlilik göstermiştir. Depremzedelerin temelde maddi, psikososyal ve kurumsal bilgi ihtiyacına dair taleplerinin süreklilik ekseninde karşılanmasının bir güven ortamı oluşturacağı ortaya çıkmıştır. Bu süreçte sürdürülebilir psikososyal desteğin faydalı olduğu hem literatür değerlendirmesinde hem de bu çalışma içinde yer almaktadır. Depremzedelerin yaşamış oldukları tedirginliklerden devam edildiğinde geriye dönüş konusunda kaygılarının olduğu tespit edilmiştir. Yine bu kapsamda ailelerin bir kısmı yerleştirildiği ilde kalmak istediklerini ifade etmiştir. Farklı bir yaklaşım olarak bazı depremzedelerin; kendi memleketlerine deprem endişesi ile dönüşlerin az olacağından dolayı göçmenlerin o bölgelere yerleşeceği endişesini belirtmiştir. Son olarak depremde görevli veya gönüllü bireylerin yaşamış olduğu tükenmişlik durumunun o bireylerde duyarsızlaşmaya yol açtığı ve sürecin sağlıklı biçimde ilerlemesinin sekteye uğradığı dikkat çekmiştir.

Etik Beyan

"*6 Şubat Kahramanmaraş Depreminin Psikososyal Etkisi Ve Depremzedelere Yönelik Sürdürülebilir Müdahalenin Önemi Üzerine Bir Gözlem Araştırması*" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu araştırma etik kurul kararı zorunluluğu taşımamaktadır. Makale, Etik Kurulları Yayın Etiği Komitesinin (Committe on Publication Ethics – COPE) yazar, hakem ve editörler için belirtilen kurallardan yararlanılarak oluşturulmuş olan Anasay dergisi etik kuralları çerçevesinde yazılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declares that they have no competing interest.

Funding: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

Arı, G. S. & Bal, E. Ç. (2008). Tükenmişlik Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 15 (1), 131-148.

Arkonaç, S. (2011). Kollektif Bilinç / Kollektif Temsiller: Wundt ile Durkheım, İstanbul University Journal of Sociology, 3 (21), 103-113.

Çetin, H. (2019), Özgecilik, Toplumsal İşbirliği ve Rekabet, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi

Goenjian, A. K. (1995). Psychiatric Comorbidity in Children After the 1988 Earthquake in Armenia, *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*.

Gümüş Şekerci, Y., Ayvazoğlu, G. & Çekiç, M. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Temel Afet Bilinci ve Farkındalık Düzeylerinin Saptanması, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi,* 12 (1), 74-81.

Güven, K. (2010). *Marmara depremini yaşayan yetişkinlerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile travma sonrası gelişim ve depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karancı, N. A., Sucuoğlu, H., Akşit, B. (1996). The Disaster Management System in Dinar: Institutional and Psychosocial Capacity Building: Middle East Technical University Earthquake Engineering Research Center. Rep. No: METU/EERG. Ankara.

Kurt, H. (2012). İslam İnancına Göre Şehitlik, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16, 189-220.

La Greca, A. M., Silverman, W. K., Wasserstein, S. B. (1998). Children's Predisaster Functioning as a Predictor of Posttraumatic Stress Following Hurricane Andrew, *Journal of Consulting and Clinical Psychology.*

Neuman, L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Araştırmalar II*. (Çev. Sefef Özge). Ankara Yayın Odası

Özbilgin, M., Erbil, C., Şimşek Demirbağ, K., Demirbağ, O. ve Tanrıverdi, V. (2023). Afet Yönetiminde Sorumluluğun Yeniden İnşası: Deprem, Sosyal Dramalar, Sosyal Politikalar, *Sosyal Mucit Academic Review,* 4(1), 71-112.

Özer, M. (2023). Education Policy Actions by the Ministry of National Education after the Earthquake Disaster on February 6, 2023 in Türkiye, *Bartın University Journal of Faculty of Education,* 12 (2), 219-232.

Sakarya, D., Güneş, C. (2011). Van Depremi Sonrasında Travma Sonrası Stres Bozukluğu Belirtilerinin Psikolojik Dayanıklılık ile İlişkisi. *Kriz Dergisi*, 21 (1-2-3), 25-32.

Sarman, A. (2012). *Elâzığ ili Karakoçan İlçesinde yaşanan yıkıcı deprem sonrasında, depremi yaşayan İlköğretim çağı çocuklarda kaygı düzeyi, depresyon belirtileri ve etkileyen faktörler.* Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Şen, S. (2023) Kahramanmaraş Depremlerinin Ekonomiye Etkisi, *Diplomasi ve Strateji Dergisi,* 4, 1-55

Telli, S. G. & Altun, D. (2023). Türkiye'de Deprem Sonrası Çevrimiçi Öğrenmenin Vazgeçilmezliği, Üniversite Araştırmaları Dergisi, 6 (2), 125-136.

Tosik-Dinç, F. (2023). Türk Basınına Göre 19 Ağustos 1966 Varto Depremine Yapılan Dış Yardımlar, *Gaziantep University Journal of Social Sciences,* 22 (1), 201-222.

Uğuz, Ş. (2023). Depremlerin Görünmez Yıkımı: İnsanların Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkileri, *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care,* 17 (1) , 6-9 .

Usta, G. (2023). Dünya'da meydana gelen afetlerin istatistiksel olarak analizi (1900-2022), *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 14(1), 172-186.

http-1: https://yardimeli.org.tr/deprem-magdurlarina-kardes-aile-olur-musunuz-tr-1218.html (Erişim Tarihi: 15.04.2023)

http-2: https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/ak-partiden-ankaraya-yerlesen-depremzedeler-icin-kardes-aile-kampanyasi/2831400 (Erişim Tarihi: 15.04.2023)

http-3: http://www.igdir.edu.tr/haber/%C3%BCniversitemizden-depremzede-aileler-i%C3%A7in-karde%C5%9F-aile-projesi (Erişim Tarihi: 15.04.2023)

View publication stats